

Collectieplan Kunstmuseum Den Haag

2025-2028

KUNSTMUSEUM
DEN HAAG

Inleiding

Collectieplan Kunstmuseum Den Haag 2025-2028

De collectie van Kunstmuseum Den Haag vormt met ruim 170.000 objecten het kloppend hart van het museum. Elke dag inspireert de collectie ons in alles wat wij doen. Van tentoonstelling tot museumles, van stadsdeelavond tot de publicaties die we maken.

De collectie is niet van ons; wij beheren deze namens de gemeente Den Haag voor alle huidige bewoners én voor de toekomstige generaties van Den Haag, Nederland en de wereld. Dat is zowel een eervolle taak als een grote uitdaging, die wij met liefde en toewijding vervullen. Ook schept het verwachtingen vanuit de buitenwereld, en brengt het plichten met zich mee ten aanzien van het behoud, het beheer en de ontsluiting van deze prachtige internationale collectie.

Kunstmuseum Den Haag is mede vanwege de collectie een van de belangrijkste musea van Nederland. Jaarlijks trekken we maar liefst ca. 400.000 bezoekers, waarmee wij tot de meest bezochte musea van Nederland behoren. Als het om moderne kunst gaat, behoort Kunstmuseum Den Haag naast het Stedelijk Museum Amsterdam, Museum Boijmans Van Beuningen en Kröller-Müller Museum bovendien tot de Nederlandse musea die er internationaal toe doen. Maar ook de modecollectie is van nationale en internationale faam, evenals onze gevarieerde collectie toegepaste kunst. Internationaal is o.a. onze Mondriaancollectie uniek en beroemd. Juist de collectie maakt van ons een niet te onderschatten speler in de internationale kunstwereld. Die schatkist aan kunst en verhalen houden wij niet voor onszelf, maar delen wij met Nederlandse en buitenlandse musea. Zo zorgen we ervoor dat de collectie op zoveel mogelijk plekken te zien is. Behalve langdurige bruiklenen aan verschillende musea, van het Guggenheim Museum in New York tot Villa Mondriaan in Winterswijk, zijn juist de kortdurende bruiklenen cruciaal voor de dynamiek in de Nederlandse musea.

De collectie is bij ons in alles het vertrek- en eindpunt. Zo is de collectie leidend bij ons tentoonstellingsprogramma en voor ons educatief en maatschappelijk programma. Elk programmaonderdeel staat in directe verbinding met de verzameling. We doen continu onderzoek naar onze collectie en ontwikkelen zo telkens een nieuwe invalshoek op een kunstenaar, stroming of thema. Dit levert nieuwe kennis, verhalen en betekenissen op, die reageren of aansluiten op wat er in de samenleving gebeurt. Deze nieuwe kennis 'verdwijnt' niet na een tijdelijke tentoonstelling, maar voegt een nieuwe laag toe aan de context van de collectie. Alles wat we doen beklijft en bouwt zo verder aan onze lange geschiedenis van een museale bijdrage aan de samenleving. De gedachte dat alles begint en ook weer terugkeert bij de collectie is een duurzame manier van presenteren, die ons nadrukkelijk onderscheidt van presentatieruimtes zonder collectie.

Tot slot. Waar veel musea op twee benen staan – behoud en beheer enerzijds en het ontsluiten anderzijds – staan wij er denkbeeldig op drie. Ook educatie is voor ons een kerntaak die is verweven in alles wat we doen. Kunst komt namelijk niet altijd als vanzelf dicht bij mensen. Kunst vraagt om stilstand, om vertraging, om uit de comfortzone te stappen en open te staan voor het nieuwe. Dat lijkt steeds lastiger in een tijd waarin we eerder lijken te verlangen naar snelle prikkels en aaibare plaatjes. Soms is er net iets meer nodig om kunst dicht bij mensen te brengen. Educatie en het toegankelijk maken van onze verzameling voor verschillende doelgroepen zien we als onze derde kerntaak.

Een sterke positionering op de collectie kan alleen als deze in topconditie wordt beheerd, geconserveerd en zo goed mogelijk is ontsloten. Het collectiebeleid is daarin cruciaal. Voor u ligt ons collectieplan. Het is ons algemeen museaal beleid en daarmee toegespitst op het meerjarenbeleidsplan 2025-2028. Hierin leest u alles over ons inhoudelijk beleid in relatie tot deze prachtige verzameling. Daarmee blijven we niet alleen dichtbij de collectie en ons bestaand publiek, maar komen we ook dichtbij nieuw publiek en dichtbij onszelf: een museum dat midden in de samenleving staat.

◀ Restaurator Laura Kolkema werkend aan de conservering van het schilderij *L'Abondance* (De overvloed) van Henri Le Fauconnier uit 1912 ter voorbereiding van een bruikleen aan Stedelijk Museum Alkmaar.

- ▲ Gabriele Münter, *Jongens op Vastenavond*, 1911, olieverf op doek, 40,6 x 33 cm, Kunstmuseum Den Haag, schenking 2022 ter ere van Henry en Erica Drake
- Marlene Dumas, *Martha - My Ouma (Martha - mijn Ouma)*, 1984
 olieverf op doek, Kunstmuseum Den Haag – langdurige bruikleen Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Hoofdstuk 1

Collectiebeschrijving / Collectiegeschiedenis

Algemeen

De collectie van Kunstmuseum Den Haag heeft een lange ontstaansgeschiedenis. Toen enkele kunstenaars, onder wie Anton Mauve, Jozef Israëls en Johannes Bosboom, in 1866 het initiatief namen voor de oprichting van dit museum schonken zij ook hun eigen werk. In de daaropvolgende decennia kochten de tien opeenvolgende directeuren uiteraard kunst aan, maar vooral langdurige bruiklenen en schenkingen van particulieren hebben deze bijzondere collectie gevormd. Misschien wel het bekendste voorbeeld hiervan is het legaat Slijper. De verzamelaar Salomon B. Slijper (1884-1971) kocht gedurende Mondriaans leven veel werken van zijn vriend Piet Mondriaan. Na Mondriaans dood bezat Slijper maar liefst 212 werken van de inmiddels wereldberoemde kunstenaar. In 1971 legateerde hij deze bijzondere collectie aan het Kunstmuseum. Zonder deze omvangrijke schenking hadden wij niet nu zo'n onovertroffen overzicht van Mondriaans artistieke ontwikkeling kunnen geven. Ook nu nog zijn particuliere schenkingen een belangrijke bron voor aanwinsten. Zo ontvingen wij in 2020 een omvangrijke schenking moderne toegepaste kunst met ontwerpen van onder andere Theo Colenbrander, Hendrik Wouda en Maria van Kesteren, in 2022 het schilderij *Jongens op Vastenavond* (1911) van Gabriele Münter en in 2023 het schilderij *Martha – My Ouma* (1984) van Marlene Dumas.¹

De grote mate van betrokkenheid van particulieren heeft haar impact gehad op de samenstelling van de collectie. Deze is niet, zoals bij veel andere musea, encyclopedisch opgebouwd en ingedeeld volgens

¹ Sinds 2019 publiceert Kunstmuseum Den Haag het Collectie Jaarverslag inclusief een overzicht van alle nieuwe aanwinsten: aankopen, schenkingen en langdurig bruiklenen.

traditionele kunsthistorische periodes of tijdvakken. Veel eerder bestaat zij uit sterke deelcollecties of 'kernen', zoals Mondriaan en De Stijl, Impressionisme, Expressionisme, Art Nouveau, Art Deco, Haags zilver, Delfts aardewerk, Nederlandse en buitenlandse modeontwerpers. De belangrijkste deelcollecties inclusief topstukken vindt u op: kunstmuseum.nl/collectie/deelcollecties. De mode- en kostuumcollectie is ook te vinden via de online platforms www.modemuze.nl en www.europeanafashion.eu.

De collectie bestaat uit: beeldende kunst en fotografie, moderne en oude toegepaste kunst, mode en kostuum en muziekinstrumenten. Deze collecties tonen we – met uitzondering van de muziekinstrumenten – doorlopend naast elkaar.

Onderstaande verdeling geeft een beeld van de hoeveelheid objecten per discipline:

Schilderkunst		3.579
Beeldhouwkunst en installaties		2.249
Fotografie		9.570
Tekeningen		23.095
Prenten	Moderne kunst	37.453
	Mode en Kostuum	11.108
	Muziek	3.093
Kunstnijverheid		25.067
Mode		53.668
Muziek		3.851
TOTAAL		172.733

Bron: Erfgoedhuisrapport, 8ste meting, augustus 2023.

Het museumgebouw

Het gebouw is misschien wel hét topstuk van de collectie, en het is van grote invloed op de wijze waarop het museum zijn verzameling presenteert. Het is een van de eerste moderne museumgebouwen van de wereld. De bezoeker betreedt het museum via de pergola en de lange entreehal, alwaar het gebouw de dagelijkse realiteit langzaam achter zich laat. De hoog oprijzende hal versterkt het idee in een tempel van de kunst te zijn binnengetreken. Toch geeft het gebouw geen koude, museale ervaring. Integendeel: het daglicht straalt overal naar binnen, de maatvoering is menselijk en persoonlijk en het gebouw lijkt te ademen. Door ingenieuze velumconstructies is het daglicht in veel zalen gedempt en ontstaat een intieme sfeer op zaal. De rijke decoratie in de Erezaal, de hal en de kabinetten maakt een wandeling door het museum tot een kunstwerk op zich. In 2016 ontwierp kunstenaar Joep van Lieshout een acht meter hoog kunstwerk dat tevens functioneert als de informatiebalie van het museum. Het kunstwerk is een knipoog naar de wedstrijd tussen H.P. Berlage en zijn tijd- en vakgenoot Henry Van de Velde, die niet alleen artistiek verwant maar ook elkaars concurrenten waren. Met *Henry, de Statistocraat* als startpunt van ieders museumbezoek heeft Van de Velde nu decennia later alsnog zijn stempel op het museum gedrukt. De situering van de toegepaste kunst op het niveau waar de bezoeker binnenkomt is historisch ingegeven door de opvatting dat juist deze kunstvorm het dichtst bij de bezoeker zou staan. De zalen boven zijn van oudsher bedoeld om de beeldende kunst te presenteren. Het museum houdt deze historische indeling nog grotendeels aan. In 2021 organiseerden we een tentoonstelling waarin we ruim aandacht besteedden aan dit prachtige museumgebouw. In de bijbehorende publicatie *Het gedroomde museum* werd met drie essays dieper ingegaan op de geschiedenis van het museumgebouw, het ontstaan van de museumcollectie en de ontwikkeling van de afdeling educatie die sinds de jaren dertig van de vorige eeuw zo'n belangrijke pijler vormt van het museum.²

Collectie moderne beeldende kunst

De collectie moderne beeldende kunst kan worden gekarakteriseerd als poëtisch, visionair én menselijk.

2 Jan de Bruijn, Doede Hardeman, Jet van Overeem, *Het gedroomde museum*, Nai Uitgevers, 2021

De collectie begint bij de romantiek, krijgt dan in de tweede helft van de negentiende eeuw een zwaar-tepunt bij de Haagse School en loopt via een groot aantal deelcollecties door tot de hedendaagse kunst. De collectie bestaat uit schilderijen, fotografie, sculpturen en installaties en kent verschillende sterke deelcollecties. Dat kan gaan om periodes, zoals Haagse School, Frans impressionisme, symbolisme, Duits expressionisme, Nederlandse kunst van rond 1900, het interbellum, minimal art, Nul/ZERO, Duitse nieuwe schilderkunst, Amerikaanse kunst uit de tweede helft van de twintigste eeuw en Nieuwe Foto- en Typografie. Een deelcollectie kan ook bestaan uit het oeuvre van een specifieke kunstenaar of groep, zoals Odilon Redon, Piet Mondriaan, De Stijl, M.C. Escher, Gerd Arntz, Jacoba van Heemskerck, Jan Toorop, Piet Zwart, Jan Schoonhoven, JCJ Vanderheyden, Co Westerik, Constant, Lee Bontecou, Sol LeWitt, Daan van Golden en Emo Verkerk.

Binnen de collectie beeldende kunst bestaan er drie belangrijke hoofdlijnen:

- › de menselijke-poëtische lijn;
- › de visionaire-utopische lijn;
- › de formalistische-analytische lijn.

De *menselijke-poëtische lijn* behelst het werk van bijvoorbeeld de Duitse expressionisten, maar ook kunstenaars als Odilon Redon, Francis Bacon en Berlinde De Bruyckere. In hun werk is persoonlijke expressie belangrijk. Ook in Marlene Dumas' *Snow White + the Broken Arm* (1988) en de *Face Farces* (1971) van Arnulf Rainer staat het mens-zijn centraal, evenals in het werk van Louise Bourgeois en het in 2017 verworven werk *NOBBY BLOKE* (2017) van Sarah Lucas. Het zijn kunstenaars die de *condition humaine* centraal stellen, waarbij zij onderzoeken wat het betekent mens te zijn in een wereld waarin het traditioneel goddelijke door velen niet langer als vanzelfsprekend wordt ervaren. We vinden dit een belangrijk thema binnen de collectie, juist in deze tijd. We zien niet alleen dat individuen op zoek zijn naar de eigen identiteit; ook in het publieke discours wordt veel gesproken over de betekenis en rol van identiteit in onze samenleving. Deze ontwikkeling was al bij het schrijven van het vorige collectieplan zichtbaar, maar heeft inmiddels een enorme vlucht genomen. Juist het werk van deze kunstenaars kan deze behoefte in historisch perspectief plaatsen en illustreren. Overigens proberen we ook binnen andere collectieonderdelen vaak 'het menselijke' te benadrukken. Zo vinden we het interessant om bij op het eerste gezicht sterk conceptuele kunstenaars als Mondriaan en Constant te laten zien hoe het persoonlijke juist van groot belang was voor de ontwikkeling van hun werk.

De *visionaire-utopische lijn* zien we terug in het werk van kunstenaars als Constant, Jacoba van Heemskerck, Dieter Roth, Jan Schoonhoven, Paul Thek en Piet Mondriaan. Zij wilden met hun kunst een scheppende of vormende rol in de samenleving spelen. Mondriaan en kunstenaars van De Stijl streefden bijvoorbeeld naar de vorming van de nieuwe samenleving na de Eerste Wereldoorlog. Constants project *New Babylon* (1956-1974) uit de jaren zestig is het voorbeeld bij uitstek van kunst die een utopische verbeelding geeft van de maatschappij. Hij toonde in *New Babylon* een visioen van hoe mensen in de toekomst op een vredige manier samen konden leven. Het Kunstmuseum verzamelt en presenteert het werk van deze visionaire kunstenaars overigens ook op menselijke wijze, en plaatst ze in de maatschappelijke context van hun tijd en die van het heden.

De *formalistische-analytische lijn*, tot slot, gaat over kunstenaars die het idee aanvechten dat zichzelf als expressieve schepper persoonlijk werk maken. Niet het 'persoonlijk genie' maar de formele aspecten, zoals het materiaal, het ritme en de vormtaal, staan centraal. We zien dit terug in het werk van Bridget Riley en Rob van Koningsbruggen, van kunstenaars van de Nul-groep en ZERO, zoals Jan Schoonhoven, Enrico Castellani en de kunstenaars van de Japanse Gutai-groep, alsook in het werk van de minimal artists Carl Andre, Donald Judd en Sol LeWitt. Deze kunstenaars zochten naar de grenzen tussen kunst en samenleving en integreerden verschillende kunstvormen.

Binnen de beeldende kunst verdient de schilderkunst als discipline speciale aandacht. De schilderijen uit onze collectie beslaan een lange periode: van romantiek tot hedendaags, van iconisch werk van Schiele, Mondriaan en Bacon tot werk van jonge eigentijdse kunstenaars als Maaïke Schoorel, Iris Kensmil en Michael Raedecker. Zowel de narratieve als de (geometrisch) abstracte schilderkunst is goed vertegenwoordigd. Bij geometrisch abstracte schilderkunst moet gedacht worden aan werk van Mondriaan, Sol LeWitt en minimal artists – doorgetrokken tot hedendaagse kunstenaars die in deze traditie werken. Binnen de narratieve, figuratieve schilderkunst is de Haagse School sterk

vertegenwoordigd. Vanaf het interbellum werden ook expressionistische werken aangekocht en sinds de aanzienlijke schenking moderne kunst na de Tweede Wereldoorlog door Rosa Schapire – kunsthistorica, verzamelaarster en pleitbezorgster van Duitse kunstbewegingen zoals Die Brücke – heeft het museum definitief een indrukwekkende collectie Duits expressionisme. Hoewel veel kunstenaars en kunstcritici de schilderkunst in de jaren zestig doodverklaarden, bleef dit museum de ontwikkelingen binnen de schilderkunst scherp volgen. Toen er in Duitsland een tegenbeweging opkwam, met kunstenaars als Georg Baselitz, Jörg Immendorff, Markus Lüpertz en A.R. Penck (die op hun beurt weer jonge – figuratieve – Duitse schilders als Daniel Richter en Matthias Weischer inspireerden), hielden wij een vinger aan de pols. Ditzelfde geldt voor ontwikkelingen in de Nederlandse schilderkunst na de jaren zestig. Van naoorlogse kunstenaars als Karel Appel en Constant Nieuwenhuys tot hedendaagse schilders als Rob van Koningsbruggen, Emo Verkerk, Tjebbe Beekman, Michael Raedecker, Hannah van Bart, Esther Tielemans en Frank Ammerlaan. Kunstmuseum Den Haag kan daarmee inmiddels putten uit een indrukwekkende collectie moderne en ‘nieuwe’ Duitse en Nederlandse schilderkunst.

Collectie hedendaagse kunst

In aanvulling op onze collectie moderne beeldende kunst verzamelen we werk van hedendaagse makers, zoals Karla Black, Michael Raedecker en Caroline Walker. Deze kunstwerken hebben altijd een directe relatie met een of meerdere deelcollecties. Ze sluiten bijvoorbeeld aan bij een van de drie lijnen, of de makers hebben zich laten inspireren door ‘klassiek moderne’ kunstenaars uit de collectie. Zo paste in 2019 de verwerving van Paula Rego’s drieluik *The Pillowman* (De Kussenman, 2004) bij de menselijke-poëtische lijn in de moderne kunstcollectie. Recente verwervingen van Bettie van Haaster, Sam Salehi Samiee en Bob Eikelboom sluiten aan bij de collectie schilderkunst. Het gaat daarbij om werk van buitenlandse kunstenaars met een hoge kwaliteit of Nederlandse makers van internationaal niveau.

Collectie werk op papier

Kunstmuseum Den Haag beheert een collectie van ruim 70.000 prenten en tekeningen, van 1850 tot heden. Daarmee is het een van de grotere prentenkabinetten van Nederland; internationaal vermaard vanwege de prachtige collecties negentiende-eeuwse Franse grafiek, kunst rond 1900 en minimal art. Ook uitzonderlijk zijn de archieven van M.C. Escher en Gerd Arntz, die veelvuldig worden bezocht door onderzoekers uit de hele wereld. In het Berlage-kabinet zijn doorlopende tentoonstellingen te zien met werk op papier uit het prentenkabinet, zoals de werken op papier van Paula Modersohn-Becker (2020), de grafische beeldtaal van Anton Heyboer (2021) en de ontwerptekeningen van de Rotterdamse kunstenaar Anna (Anna Verweij-Verschuure) die we hier in 2022 toonden. Daarnaast hebben prenten en tekeningen een belangrijke ondersteunende rol bij tentoonstellingen en worden zij veelvuldig getoond, zowel intern als extern.

Collectie fotografie

Met ruim 9000 afdrucken heeft Kunstmuseum Den Haag een grote en zeer gevarieerde collectie fotografie. Ook dit is geen encyclopedische collectie – bepaalde tijdspannes of typen fotografie ontbreken – maar wel een geprononceerde verzameling met een aantal belangrijke kernen. Een kern is bijvoorbeeld de interbellumperiode, met een groot aantal fotowerken uit de nalatenschap van Piet Zwart, Paul Schuitema, Paul Citroen, Gerard Kiljan en László Moholy-Nagy. In 2023 is daar een belangrijke toevoeging bij gekomen door de aankoop van de kerncollectie van Eva Besnyő. In de beleidsperiode 2025-2028 willen wij meer aandacht besteden aan recente aankopen en schenkingen met tentoonstellingen gewijd aan deze periode, zoals een tentoonstelling over Besnyő en de belangrijke plaats die zij in de fotogeschiedenis inneemt. Ook de Photo Brut met fotografen als Gerard Fieret, Anton Heyboer, Miroslav Tichý en de recente aanwinst Roger Ballen is een belangrijk verzamelgebied. De eigenwijze gekte van deze fotografen is een overeenkomst die is terug te zien in de rauwe, maar uiterst gevoelige fotografie. De historische avant-gardestroming is nog steeds een van de kernen en sluit goed aan bij andere onderdelen van de collectie, zoals Mondriaan en De Stijl. Ook zet Kunstmuseum Den Haag zich in om hedendaagse makers aan te kopen om recente ontwikkelingen in het medium te blijven volgen, maar altijd met een relatie naar zowel de kernen in de fotografiecollectie als naar andere deelcollecties. De recente aankoop van werk van Popel Coumou, die zich voor haar fotomontages liet inspireren door de gebouwen van het Kunstmuseum en het Fotomuseum, is hier een mooi voorbeeld van. De verbouwing en herpositionering in 2017 van het Fotomuseum Den Haag heeft inmiddels geleid tot het regelmatig tonen van presentaties met de verzameling fotografie van het Kunstmuseum als uitgangspunt. De afgelopen jaren zijn grote verwervingen gedaan zoals de Ophof Collectie, de verwerving van Eva Besnyő, Erwin Olaf en de verzameling van Ernst van Alphen.

Collectie mode en kostuum

Kunstmuseum Den Haag beheert een van de meest veelzijdige en grootste mode- en kostuumcollecties op het gebied van westerse (en Nederlandse) mode wereldwijd. De collectie bevat meer dan 50.000 kledingstukken en accessoires, evenals meer dan 10.000 modeprenten en -tekeningen. De collectie kent niet alleen een sterke collectie achttiende- en negentiende-eeuwse kostuums, maar ook oeuvres van internationale couturiers en Nederlandse modeontwerpers. De basis van de collectie werd gevormd door de oorspronkelijke kostuumcollectie van het Haags Kunstmuseum, die werd aangevuld met schenkingen van de Stichting Vrienden van het Nederlands Costuummuseum (1950-1968). Een zeer belangrijke aanwinst vormt de in 1951 verworven collectie van acteur/verzamelaar Cruys Voorbergh (1898-1963). Deze privéverzameling bevat zowel mode als streekdracht. In 1956 werd de verzameling opnieuw flink uitgebreid met de verwerving van de nalatenschap van concertzangeres Else Rijkens (1898-1953). Haar complete garderobe werd gedoneerd, waaronder een collectie van meer dan honderd couturekledingstukken van ontwerpers als Christian Dior, Edward Molyneux en Jacques Griffe. De kostuumcollectie richt zich op kleding en accessoires die in Nederland zijn gedragen, evenals kostuums die toonaangevend zijn voor de mode in Nederland en internationaal. De collectie mode wordt regelmatig uitgebreid met bijzondere stukken, veel door schenking en bij gelegenheid door aankoop.

De afdeling mode is een van de initiatiefnemers van Modemuze.nl, een online platform dat de belangrijkste mode- en kostuumcollecties uit Nederland met elkaar verbindt. Het platform heeft inmiddels een zeer actieve community voor wie ook meet-ups worden georganiseerd. Kunstmuseum Den Haag is actief betrokken bij het project Unlocking Fashion Heritage, waarbij in totaal 100 mode-items uit de partnercollecties 3D via photogrammetry ontsloten worden, en dus op een geheel nieuwe manier beschikbaar worden voor publiek; Modemuze loopt binnen Nederland maar ook internationaal voorop in deze ontwikkelingen. Modemuze is verbonden aan Europeanafashion.eu, waardoor onze collectie wereldwijd te raadplegen is. Dit collectieonderdeel heeft landelijk en internationaal een goede naam opgebouwd, waardoor de jaarlijkse modetentoonstelling in het najaar – voorzien van bijzondere en spannende vormgeving – doorgaans een enthousiast, relatief jong en divers publiek trekt. De toegenomen bekendheid en waardering is terug te zien in de samenwerkingspartners voor tentoonstellingen, zoals de modehuizen Givenchy, couturier Hubert de Givenchy, de familie van Audrey Hepburn, Maison Balenciaga, Maison Dior, Palais Galliera Musée de la mode de la Ville de Paris en vele modeontwerpers nationaal en internationaal, en in het laten doorreizen van de tentoonstelling *Femmes Fatales* (2018) naar het Modemuseum Hasselt in België en het Peabody Essex Museum in Salem (VS). Deze tentoonstelling, concept en initiatief van Kunstmuseum Den Haag, werd daar in 2022 gewaardeerd door de Costume Society of America als winnaar van de Richard Martin Exhibitions Award voor beste modetentoonstelling in de Verenigde Staten.

Het restauratieatelier van de afdeling is zeer actief en is verbonden aan verschillende (inter)nationale onderzoeksprojecten. De afdeling begeleidt in het atelier en in het depot stagiairs van mbo- tot wo-niveau.

Kunstmuseum Den Haag heeft samen met de gemeente Den Haag extra geïnvesteerd in het op orde krijgen van de standplaatsregistratie, documentatie mode, prentencollectie mode en aan het toevoegen van papieren data aan het digitale informatiesysteem. Een paar projecten lopen nog door in 2024, maar de tussentijdse beoordelingen van het Erfgoedhuis Zuid-Holland waren uitermate positief over de stappen die het museum op dit vlak heeft weten te zetten.

Collectie toegepaste kunst

De collectie toegepaste kunst bestaat uit twee verzamelgebieden: oude toegepaste kunst (tot ca. 1880) en moderne toegepaste kunst (vanaf ca. 1880). De indrukwekkende collectie glas is zeer volledig, met een prachtige verzameling objecten uit de Romeinse tijd, gegraveerd glas uit Venetië en Nederland en een rijke collectie van Berlage tot hedendaagse kunstenaars. De collectie Delfts aardewerk geeft, zeker nu dankzij het langdurige bruikleen van de Lavino Collectie van particulier verzamelaar Meijer Lavino, een overzicht van de verschillende merken en verschijningsvormen van dit nationale product. De collectie Haags zilver en Haags porselein onderstreept de belangrijke nijverheid in de stad. Naast de oude toegepaste kunst heeft Kunstmuseum Den Haag een van de belangrijkste collecties Nederlandse toegepaste kunst uit de periode van rond 1900, met onder andere meubels van Berlage en De Bazel en Haags Rozenburg-porselein. Van de collectie naoorlogse toegepaste kunst vormen glas en keramiek

de zwaartepunten, waaronder glas uit Leerdam en Tsjechisch en Italiaans glas. In de moderne keramiekcollectie zijn vooral de grondleggers van de autonome keramiek in Nederland goed vertegenwoordigd. Dit betreft dus vooral unica, en geen seriematig geproduceerd design.

Collectie muziekinstrumenten

De basis van de muziekcultuur werd in 1933 gelegd, toen de gemeente de verzameling van het Muziekhistorisch Museum Scheurleer aankocht. Deze collectie was door de Haagse bankier en muziekhistoricus D.F. Scheurleer (1855-1927) bijeengebracht. In de loop der tijd is de verzameling-Scheurleer aanzienlijk uitgebreid en ontstonden er naast de westerse instrumenten ook andere deelcollecties, zoals de niet-westerse en elektronische instrumenten. Kunstmuseum Den Haag kiest ervoor om geen permanente opstelling of grote tentoonstellingen met de instrumenten te maken. In het verleden is gebleken dat deze vooral door een selectief gezelschap van specialisten wordt bezocht. Voor deze groep houden we de collectie wel beschikbaar: zij krijgen op afspraak toegang. Jaarlijks bezoeken onderzoekers en musici onze studiezaal om hier specifieke instrumenten te bekijken. Enkele instrumenten worden bovendien via het Nationaal Muziekinstrumentenfonds ter beschikking gesteld aan getalenteerde musici, en de instrumenten gaan voor kortere of langere periode als bruikleen naar andere musea. Nieuw is een grote bruikleen aan het Rijksmuseum, waar tien van onze topstukken in de vaste opstelling worden gepresenteerd als 'kernstukken', en waar wij in totaal 23 bijzondere muziekinstrumenten in langdurige bruikleen hebben gegeven.

Ook een deel van onze elektronische muziekinstrumenten is vanaf begin 2020 langdurig in bruikleen, of wordt bespeeld bij drie toonaangevende instanties in Nederland, te weten: WORM, instituut voor avant-gardekunst in Rotterdam, Stichting Willem Twee muziek & beeldende kunst in 's-Hertogenbosch en in het nieuwe onderwijs- en cultuurcomplex Amare in Den Haag (in nauwe samenwerking met het Koninklijk Conservatorium Den Haag).

We hopen nog altijd in de toekomst een nieuw huis voor de muziekcultuur te vinden, waar deze wel permanent kan worden getoond en intensief onderzocht. Hiertoe zijn in het verleden in nauw overleg met de gemeente Den Haag wel gesprekken gevoerd, maar deze plek is nog altijd niet gevonden. Tot die tijd laten wij zoveel mogelijk instrumenten met enige regelmaat zien binnen tentoonstellingen, zoals in 2018-2019 bij *Glans en Geluk*, waarin instrumenten uit de islamitische wereld een prominente rol hadden en bovendien speciaal voor dit project werden gerestaureerd. Maar ook in de tentoonstelling van William Engelen in 2021-2022, waar tientallen instrumenten uit de verzameling in de Projectenzaal werden getoond. Hiernaast ontvangen wij sinds 2018 vioolbouwer en -restaurator Hubert de Launay, die met een breder collectief onderzoek doet naar zeventiende-eeuwse Nederlandse violen. Binnen enkele jaren zal dit resulteren in een wetenschappelijke publicatie over dit onderwerp.

► Yinka Shonibare (geb. 1962), *Revolution Kid (Calf)*, 2012, katoen, leer, koeienhuid en goud, 165 x 64 x 53 cm, Kunstmuseum Den Haag, aankoop 2020
► ontwerp Frank Lloyd Wright (1867-1959); uitvoering John W. Ayers Co (1895-1910), stoel voor Warren Hickox House, Kankakee, Illinois, Chicago, 1900, 129,5 x 47,6 x 49,5 cm, eikenhout, fluweel, Kunstmuseum Den Haag - aankoop 2021 met steun van Vrienden van Kunstmuseum Den Haag

Hoofdstuk 2

Collectiebeleid – Plan Collecties

In 2019 hebben we een aantal veranderingen doorgevoerd binnen de werkwijze van de afdeling Collecties. Deze nieuwe werkwijze hebben we *Plan Collecties* genoemd en bevat de volgende vijf onderdelen: Collectie Coördinatoren; Slimme Strategie; Collectie Jaarverslag; Collectiedagen; Collectie To-dolijst.

Collectie Coördinatoren

Met de aanstelling van twee Collectie Coördinatoren (één coördinator Beheer & behoud en één coördinator Digitaal beheer) en de invoering van de zogenaamde slimme strategie (zowel fysiek als digitaal) brengen we als afdeling meer focus aan in de werkzaamheden.

Slimme Strategie

Met de slimme strategie willen we de gegevens van alle objecten die wij in een jaar verplaatsen, zowel fysiek als digitaal, aan het einde van datzelfde jaar volledig hebben bijgewerkt. Concreet betekent dit dat de 'bewegende' objecten de juiste conditionele verzorging hebben gehad, dat hiervan alle object- en verwervingsgegevens (inclusief foto en herkomstgeschiedenis) zijn bijgewerkt in ons registratiesysteem, en dat deze werken zijn toegevoegd aan de Collectie Online op onze website.

Collectiedagen

Sinds 2019 organiseren we twee keer per jaar een Collectiedag (in het voor- en najaar). Met elkaar bespreken we prioriteiten, knelpunten en beleidszaken, en organiseren we input van externe experts.

Het delen van elkaars expertise, zowel intern als via externen, leidt vanzelf tot een uitbreiding van kennis. Door deze dag als team samen door te brengen weten we bovendien de cohesie binnen de groep te vergroten.

Collectie Jaarverslag

Sinds de invoering van *Plan Collecties* maken wij jaarlijks een *Collectie Jaarverslag*. Dit waarborgt dat wij elk jaar de gewenste werkzaamheden rondom de registratie en de fysieke verzorging van alle bewegende objecten daadwerkelijk volgens de slimme strategie afronden. Zo voorkomen we achterstanden en geven wij tegelijkertijd aandacht aan het deel van de collectie dat het meest in de belangstelling staat. Op deze wijze zijn steeds meer achterstanden weggewerkt. Daarnaast fungeert het document als een routekaart die laat zien of we op koers liggen voor onze toekomstplannen. Een ander belangrijk doel van dit verslag is zichtbaarheid ten dienste van de andere afdelingen. Terugkerende vragen worden beantwoord in het *Collectie Jaarverslag*, zodat dit document duidelijkheid biedt en andere afdelingen binnen het museum in staat stelt om makkelijk gebruik te maken van de beschikbare informatie. Door inzicht te geven in de activiteiten en behaalde resultaten kunnen we bovendien als museum beter kansen benutten. Dit alles werkt enthousiasmerend, creëert overzicht en geeft voldoening. De *Collectie Jaarverslagen* zijn bedoeld voor intern gebruik, maar ze zijn voor een ieder opvraagbaar en in te zien.

Collectie To-dolijst

Het laatste onderdeel van *Plan Collecties* is de Collectie To-dolijst. Op deze lijst verzamelen we als afdeling de werkzaamheden die we met elkaar belangrijk vinden. Door jaarlijks deze lijst te actualiseren en te prioriteren geven we verder praktische invulling aan het collectiebeleid. Het *Jaarplan* wordt altijd in de maand augustus opgesteld, waarbij de prioritering van deelprojecten wordt benoemd en ingepland. De komende jaren willen we de verzameling online meer zichtbaar maken en de werkzaamheden ook meer met het publiek delen. Enerzijds online via de website, maar ook door intensiever samen te werken met de afdeling MARCOM (Marketing en Communicatie) en de afdeling Partnerships & Events.

- ▲ Ontwerp Henry Van de Velde (1863-1957); uitvoering Reinhold Hanke, vaas met gestileerde zeemeeween boven golven, Höhr (Duitsland), 1902, 22 x 17 cm, geglazuurd steengoed, Kunstmuseum Den Haag, aankoop 2020
- Paula Rego, *The Pillowman (De Kussenman)*, 2019, pastel op papier op aluminium, 180 x 360 cm, Kunstmuseum Den Haag - aangekocht in 2022 met steun van de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Van Rijn Fonds, haar Titus Fonds, haar Themafonds Naoorlogse en hedendaagse kunst en haar Desirée Lambers Fonds), het Mondriaan Fonds, de VriendenLoterij, de Vriendenvereniging van Kunstmuseum Den Haag en de Mondriaan Business Club

Hoofdstuk 3

Collectievorming

In de basis hebben de meeste kunstmusea dezelfde kerntaak. Zij beheren, behouden en versterken hun collectie vanuit een historisch gegroeid profiel en volgen en signaleren op basis hiervan actuele trends in de eigentijdse kunst. Dit geldt ook voor Kunstmuseum Den Haag, dat sinds de oprichting een multidisciplinaire, internationale en niet-encyclopedische verzameling beheert. Het Kunstmuseum vindt het echter belangrijk om zich duidelijk te positioneren ten opzichte van andere musea. De collectie en het collectiebeleid spelen daarbij een grote rol. Dankzij een helder collectiebeleid verzamelt het Kunstmuseum gericht en kwalitatief. Hierdoor heeft het museum een duidelijk profiel naar de buitenwereld, en versterkt het Kunstmuseum zowel de eigen collectie als de Collectie Nederland.

Collectievorming - De aard van de collectie is leidend

Een vitale collectie is altijd in beweging. Zowel verwerven als ontzamen kan de collectie verdiepen en versterken. Ontzamen gebeurt altijd op basis van beleid en doordachte keuzes. We hanteren hierbij de Leidraad Afstoten Museale Objecten (LAMO 2023).

Bij het verzamelen en presenteren is de aard van de collectie leidend. Verwervingen en tentoonstellingen moeten aansluiten bij de verzameling, of zich daartoe verhouden. Vanuit dit basisprincipe volgt het Kunstmuseum nieuwe tendensen die gebaseerd zijn op zijn fundamenteën.

De verantwoordelijkheden in beheer en behoud maken het niet langer realistisch om de collectie in hoog tempo te laten uitdijen, zoals in een aantal periodes in de geschiedenis van het museum het geval was. Kunstmuseum Den Haag is daarom bij kansen van verrijking van de verzameling zeer selectief, om zo een dubbeling met de eigen collectie of met de Collectie Nederland te voorkomen.

Niet-encyclopedisch verzamelen

Kunstmuseum Den Haag heeft geen encyclopedische verzameling en streeft dit ook niet na. De geschiedenis van het museum heeft geleid tot kunsthistorische lacunes, die wij niet proberen op te vullen. Het Kunstmuseum ziet juist de positieve kant van de niet-encyclopedische verzameling. We hebben niet alles, en hoeven dus ook niet alles te blijven volgen. Net als in de voorgaande jaren zal het museum er daarom juist naar streven om enkele sterke deelcollecties die ons museum kleur en karakter geven te versterken. Zo heeft het museum onlangs het schilderij *Jongens op Vastenavond* (1911) van Gabriele Münter weten te verwerven, een belangrijke aanvulling op de deelcollectie Expressionisme, waarin werk van deze Der Blaue Reiter-kunstenaar nog ontbrak. Ook heeft het museum in 2020 een schilderij van Theo van Doesburg weten aan te kopen. *Paysage* (1917) is een belangrijke aanvulling op de deelcollectie van De Stijl, waarin het werk van Van Doesburg in verhouding met andere kunstenaars slechts beperkt vertegenwoordigd is. De aankoop van een belangrijk triptiek van Paula Rego heeft de menselijke-poetische lijn op hoog niveau weten te versterken. Ook de komende jaren blijven we ons inzetten om werkelijk cruciale stukken te verwerven voor onze deelcollecties. Onze voorkeur gaat daarbij uit naar zogenaamde 'verbindingstukken': werken die een kruisbestuiving tussen verschillende kerncollecties te weegbrengen. Om deze reden dromen wij nog altijd van de aankoop van een landschap van Ferdinand Hodler uit de periode 1905-1915, dat de verwantschap met de duinlandschappen van Mondriaan voor het publiek inzichtelijk kan maken. Een ander felbegeerd 'verbindingstuk' is een schilderij van Georgia O'Keeffe, ter internationalisering van onze verzameling schilderkunst uit het interbellum.

Thematisch verhalen vertellen

Met een collectie van sterke kernen en deelcollecties is het niet altijd mogelijk om chronologische verhalen te vertellen. Door de buitenwereld werd dit weleens als een gemis beschouwd, maar het is wat ons betreft steeds minder problematisch. Waar kunstliefhebbers voorheen inhoudelijk goed ingevoerd waren in de westerse kunstgeschiedenis – en die bij voorkeur lineair tot zich namen – verlangt de museumbezoeker in het huidige (digitale) tijdperk naar iets anders. We zien een zoekende mens die via digitale kanalen een breed scala aan interesses combineert. Kennis wordt opgevraagd naar behoefte, beelden en data zijn overal beschikbaar. Groepen verbinden zich steeds minder op basis van afkomst of leeftijd; maar netwerken ontstaan op basis van waarden als integriteit en identiteit en navigeren langs lijnen van single issues en special interests. We proberen de 'nieuwe', vernetwerkte samenleving te vertalen naar de collectie, tentoonstellingen en wijze van communiceren. Daarom tonen we liever de netwerken die kunstenaars verbinden, of kunstenaars die misschien niet in dezelfde tijd of op hetzelfde continent leefden, maar wel inhoudelijk een sterke verbinding met elkaar aangaan. Dat levert spannende combinaties van kunstenaars en kunstwerken op, zoals de confrontatie op zaal tussen werken van Isa Genzken, Donald Judd, Anton Heyboer en Bruce Nauman.

Met terugwerkende kracht verzamelen: periode 1960-1980

Zoals gezegd probeert het Kunstmuseum niet alle lacunes in zijn collecties op te vullen. Wel verzamelt het museum met terugwerkende kracht werken van voorheen grotendeels ondergesneeuwd of onopgemerkt gebleven kunstenaars uit de periode 1960-1980. Het grote voordeel van deze strategie is dat het spreekwoordelijke stof inmiddels wat is neergedaald, waardoor historisch relevante namen zich duidelijker uitkristalliseren, waarvan met enig slim onderhandelen toch nog topwerken kunnen worden aangekocht. Als deze kunstenaars ontbreken in zowel de eigen collectie als de Collectie Nederland, onderzoekt het Kunstmuseum of een verwerving wenselijk en haalbaar is.

In de afgelopen tien jaar is reeds met terugwerkende kracht verzameld uit de genoemde periode. Het betreft kunstenaars die moeilijk in specifieke kunsthistorische hokjes zijn te plaatsen, en daardoor bij het grote publiek nog niet altijd bekend zijn. Het gaat daarbij regelmatig om kostbare werken die alleen verworven konden worden dankzij de steun van verschillende fondsen. De Vereniging Rembrandt, het Mondriaan Fonds en de VriendenLoterij ondersteunden deze aankopen en complimenteerden ons met de internationale ambitie en samenhang binnen dit verzamelbeleid.

We zijn trots op de kleine maar zeer sterke deelcollectie die wij op deze wijze hebben weten aan te leggen. Daarin nemen we inmiddels een unieke positie in, want werk van deze kunstenaars is vaak ook binnen Europa maar mondjesmaat te zien. Voor een deel betreft dit werk van vrouwelijke kunstenaars, omdat zij lange tijd achtergesteld werden in de kunstwereld en dus nog ondervertegenwoordigd zijn in Nederlandse en internationale collecties. Zo is het gelukt om werk van Lee Lozano en een tweede

groep werken van Lee Bontecou aan de collectie toe te voegen. Werk uit deze periode betreft ook mannelijke kunstenaars als Paul Thek en Dieter Roth. Nadat het museum een triptiek van Paul Thek had weten te verwerven, lukte het in 2015 om eveneens een 'meat piece' uit 1965 aan de collectie toe te voegen. In 2019 kocht het museum bovendien een belangrijk zelfportret van Thek, het schilderij *Farewell to Washington Square* (ca. 1972). Met de verwerving van acht werken van Reinier Lucassen en acht werken van Ad Gerritsen heeft ook de abstract-realistische tendens in de Nederlandse schilderkunst van na de Tweede Wereldoorlog een stevig fundament gekregen; een versterking van de reeds aanwezige clusters werken van Ben Akkerman en Emo Verkerk. De komende jaren willen we de periode waarin wij volgens deze strategie verwerven verruimen naar 1960-1990. Hiermee sluiten wij aan op een lange traditie in het museum, waar voorgaande directeuren op deze wijze hebben verzameld.

Aandacht voor schilderkunst

Door de historisch gegroeide verzamellijn en vanuit de overtuiging dat schilderkunst ook onder hedendaagse kunstenaars niet aan kracht heeft ingeboet, blijven we de komende jaren schilderkunst verzamelen. Recent heeft het museum schilderijen verworven van Lucas Arruda, Bob Eikelboom, Rob van Koningsbruggen, Francesca Mollett, Marc Mulders en Sam Salehi Samiee. Dit doet recht aan het karakter van onze verzameling, waarbij we vaak van bepaalde kunstenaars 'in de diepte verzamelen', zodat alle facetten van hun oeuvre een plek krijgen binnen de collectie.

Ruimte voor werk op papier

De tekenkunst blijft een belangrijk aandachtsgebied, zowel voor het tentoonstellings- als het aankoopbeleid. Daarmee continueert het Kunstmuseum de tekenkunst als een sterke lijn. Recent werden werken op papier verworven van o.a. Paula Rego, Herman Gordijn, Marc Mulders en Nola Hatterman.

Fotografie

De fotografie is en blijft een belangrijk onderdeel binnen ons verwervingsbeleid. Dankzij het Erik Bos Fonds kunnen we de komende jaren verwervingen realiseren. Hierbij zullen we ons richten op versterking van vier kernen, waarop het dynamische tentoonstellingsprogramma in Fotomuseum Den Haag aansluit. Een Fotografie-collectieplan dat richting zal geven aan onze verwervingsambities is in de maak. Daarnaast willen we de materieel-technische aspecten van onze fotocollectie onderzoeken door in 2024 een uitgebreide inventarisatie te maken van de huidige conditie, gevolgd door de uitvoering van een meerjarig restauratieplan.

Mensbeeld centraal

De naoorlogse humanistische fotografie is een belangrijke kern binnen het Fotomuseum. Deze stroming kenmerkt zich door het weergeven van de *condition humaine*, het vastleggen van tradities en gebruiken die ons als mensheid met elkaar verbinden en een oprecht vertrouwen in de maatschappelijke vooruitgang.

Interbellum / Nieuwe fotografie

De periode van het interbellum (1920-1940) is de periode van de historische avant-garde. Dit tijdperk van experiment en vernieuwing wordt geassocieerd met stromingen als dadaïsme, surrealisme en expressionisme. Collectieven als De Stijl en Bauhaus willen meer dan alleen vernieuwing in het formele aspect van de kunst; kunst kan worden toegepast om alle aspecten van het moderne leven te verbeteren. Ze sporen aan de grenzen tussen verschillende media los te laten, vooral die tussen toepaste en beeldende kunst.

Outsiderfotografie (of Photo Brut)

De fotografen van de Photo Brut begeven zich buiten het traditionele fotografisch kader. Gerard Fieret, Frans Zwartjes, Miroslav Tichý en Anton Heyboer waren wars van alle conventies rondom beeldende kunst in het algemeen en de fotografie in het bijzonder. Dit collectieonderdeel is uniek voor Nederland: geen enkel ander museum heeft de Photo Brut zo sterk aanwezig. Heel concreet hopen we de prachtige collectie van de Haags-Moravische kunstenaar Vojta Dukát te verwerven. In het kader van de overzichtstentoonstelling van Boris Mikhailov (voorjaar 2024) hopen wij ook nieuw werk van deze Oekraïense fotograaf aan de verzameling toe te kunnen voegen.

De fotograferende kunstenaar

Voor veel beeldend kunstenaars is fotografie een fundamenteel onderdeel van hun praktijk. Het is

niet alleen een medium voor studie en experiment, maar een volwaardig onderdeel van hun oeuvre. Voorbeelden in de collectie van het Kunstmuseum zijn Co Westerik, Ben Akkerman en Klaus Baumgärtner. Het doel is om meer fotografische deelstukken van beeldend kunstenaars – bij voorkeur al aanwezig in de collectie, maar dit is niet essentieel – op te sporen en aan te kopen. Marlene Dumas, Willem Sanders en Luc Tuymans zijn voorbeelden van kunstenaars met fotografisch werk. Carel Willink fotografeerde de donkere luchten boven het Rijksmuseum als studiemateriaal voor zijn onheilspellende schilderijen.

Toegepaste kunst

Oude toegepaste kunst

De collectie toegepaste kunst is in het recente verleden regelmatig uitgebreid via schenkingen en incidenteel met een aankoop. De deelcollectie Delfts aardewerk werd aangevuld met een wel heel bijzonder stel bloemenvazen in de vorm van het koningspaar William en Mary. Met hulp van externe fondsen zijn deze unieke beeldjes verworven en behouden voor de Collectie Nederland, en schitteren zij nu in de permanente collectieopstelling *Het Wonder van Delfts Blauw*. In het najaar van 2019 deed het museum met steun van het Mondriaan Fonds, Vereniging Rembrandt en Fonds Kunstmuseum Den Haag opnieuw een spectaculaire aankoop met de verwerving van de set bloemenpiramides uit de periode ca. 1690; een daadwerkelijke kroon op de collectie. Het thema bloemenvazen is sterk verankerd in de verzameling van het museum. In 2007 organiseerde het museum het grote overzicht van dit onderdeel van Delfts aardewerk, met de tentoonstelling *Vazen en tuiten: 300 jaar pronkstukken*. Ook in de komende jaren zullen wij proberen onze verzameling op dit gebied uit te breiden.

De meest recente verwerving is de zogenaamde bekerschroef, gemaakt door Andries Grill in 1642, als hoogtepunt van het zeventiende-eeuwse Haags zilver. Het werk werd reeds in 1937 door het museum verworven op een veiling in Berlijn. Het object was echter afkomstig uit de nalatenschap van Emma Budge, waarvan de collectie na haar overlijden in 1937 door haar nazaten was verkocht. Uit onderzoek is gebleken dat het hier ging om een onvrijwillige verkoop, waarbij de nazi's beslag legden op de gemaakte gelden. Na uitspraak van de restitutiecommissie in november 2022 is het object daarom teruggegeven aan de nazaten, om vervolgens in goed overleg de bekerschroef opnieuw aan te kopen voor het museum. Deze herverwerving werd mede mogelijk gemaakt dankzij de financiële steun van het Mondriaan Fonds. Het museum zal zich blijven inzetten voor zeer gerichte verwervingen van hoge kwaliteit.

Moderne toegepaste kunst

De Nederlandse toegepaste kunst tussen 1880-1940 lijkt redelijk 'compleet', al bestaat de wens om deze collectie internationaal uit te bouwen. Zo kunnen Nederlandse ontwerpers naast hun internationale collega's worden getoond. In 2022 zijn wij begonnen met de verwezenlijking van deze ambitie. Daarbij richten wij ons op internationale toonaangevende architecten uit de periode 1900-2000 die eveneens in de toegepaste kunst actief waren. Concreet verwierven wij in 2020 belangrijke objecten van Frank Lloyd Wright en Henry van de Velde. Wij zijn nog altijd op zoek naar een belangrijk voorbeeld uit het oeuvre van Charles Rennie Mackintosh, maar ook van namen als Carlo Scarpa en Peter Zumthor. Al deze kunstenaars hebben een sterke verbinding met Hendrik Petrus Berlage, de architect van ons gebouw. Verder wil het museum zich richten op een uitbreiding van de collectie vormgeving na 1950, in het bijzonder naoorlogse keramiek en glaskunst. Het museum is zich ervan bewust dat vormgeving na 1950 ook op andere plekken in Nederland wordt verzameld en zal daarom aankopen afstemmen op de Collectie Nederland. Sinds de jaren tachtig verzamelt het Kunstmuseum ook hedendaags glas en keramiek. Naar aanleiding van de tentoonstelling *Klei! Een eeuw keramiek aan de Gerrit Rietveld Academie* verwierf het museum in de afgelopen periode werk van onder andere Helly Oestreicher, Anne van der Waerden en Anne Marie Laureys. Deze verzamellijn zal in de komende periode worden voortgezet.

Mode en kostuum

De modedecollectie van het Kunstmuseum is de grootste van Nederland, en bovendien een van de grootste collecties ter wereld. Dankzij schenkingen en aankopen blijft deze verzameling dynamisch en van top-kwaliteit. Omdat de collectie bijzonder omvangrijk is koopt het museum bewust, gericht en bij voorkeur naar aanleiding van tentoonstellingen aan. Het wacht het juiste moment af voor een aankoop, zodat de kosten laag blijven. Een goed voorbeeld is de recente aankoop van een (door het veilinghuis niet herkende) avondcape van Cristóbal Balenciaga en een japon van Christian Dior; beide stukken passen fantastisch in de collectie en kunnen naadloos ingezet worden voor tentoonstellingen. Er is de afgelopen jaren – in overleg met de andere modedecollecties – sterk werk aan de collectie toegevoegd van verschillende

modeontwerpers, zoals Jan Taminiau, Bas Kusters, Karim Adduchi, Duran Lantink en Lisa Konno. Sporadisch kopen wij werken aan en er wordt (met een aantal musea samen) contact onderhouden met ontwerpers als Iris van Herpen over collectie- en archiefvorming; altijd mede in overleg met de Modemuze-partners (andere Nederlandse collecties) vanuit het Collectie Nederland-idee. Naar aanleiding van de tentoonstelling over Britse mode, *Royals & Rebels* (2023-2024), werden verschillende interessante werken van Vivienne Westwood en Alexander McQueen aan de collectie toegevoegd. Het team heeft in 2023 een reorganisatie in het depot doorgevoerd, waardoor de ruimte optimaal gebruikt kan worden.

Versterking internationale profilering

Het museum heeft de afgelopen beleidsperiode veel belangrijke aankopen kunnen realiseren die recht doen aan de internationale kwaliteit van onze collectie. De grote groepen werken van Lee Bontecou, het schilderij van Lee Lozano, werk van Fred Sandback, de sculptuur van Sarah Lucas, werk van Berlinde De Bruyckere en de kunstwerken van Paul Thek hebben de profilering van onze collectie goedge gedaan. De Vereniging Rembrandt, die ons hielp met de aankoop van Thek, complimenteerde ons met het samenhangende verzamelbeleid, dat zeer goed is afgestemd op de Collectie Nederland. Ook zijn we met onze aankopen regelmatig de zogenaamde 'Acquisition of the Month' van het toonaangevende tijdschrift *Apollo Magazine*. Daar zijn we trots op, en we hopen dit met de genereuze steun van vele fondsen, particulieren en sponsors te kunnen blijven doen. Het is daarbij belangrijk om te benadrukken dat wij deze aankopen alleen maar hebben kunnen realiseren dankzij de steun van belangrijke fondsen als de Vereniging Rembrandt en het Mondriaan Fonds.

Presentatie van verwervingen

Het Kunstmuseum Den Haag vindt het van groot belang dat collectie en tentoonstellingen nauw met elkaar verweven zijn. Dit komt dan ook terug in het beleid: tentoonstellingen leiden tot verwervingen, of verwervingen leiden tot tentoonstellingen. Bij nieuwe verwervingen wordt binnen een periode van een jaar vaak een tentoonstelling georganiseerd waarin dit werk te zien is. Andersom organiseert het museum regelmatig tentoonstellingen met de ambitie om een van de getoonde werken te verwerven. Voorbeelden zijn de recente verwervingen van Emma Talbot en Wiebke Siem, van wie KM21 en Kunstmuseum Den Haag recent solotentoonstellingen organiseerden. Hetzelfde geldt voor de aankoop van werken van Wolf Vostell en Boris Lurie, naar aanleiding van de gelijknamige tentoonstelling in 2022. Ook in de komende beleidsperiode zullen wij dit verwervingsbeleid voortzetten.

Diversiteit en inclusie

We vinden het belangrijk midden in de samenleving te staan en ruimte te bieden aan zoveel mogelijk talent. Het Kunstmuseum streeft ernaar een inclusief museum te zijn en heeft zich de afgelopen jaren ingespannen om op verschillende vlakken 'diverser' te worden. Zo organiseren we al sinds 2009 *Stad naar het Museum*, waarvan diversiteit een van de doelstellingen is. In 2014 benoemde het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap *Stad naar het Museum* tot Best Practice voor de toepassing Code Culturele Diversiteit. Voor ons museumbeleid kregen wij in 2020 de Award Diversiteit in Bedrijf in de categorie MKB. Deze prijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een organisatie die zich inzet voor diversiteit en inclusie op de werkvloer. Ook op het gebied van onze programmering en ons aankoopbeleid besteden wij bewust aandacht aan dit thema, om onszelf te blijven uitdagen nog diverser te programmeren en aan te kopen. Er zijn verschillende werken aangekocht van kunstenaars met een niet-westerse achtergrond; schilderijen en installaties van Sam Salehi Samiee, Stanley Brouwn, Iris Kensmil en Remy Jungerman, maar ook van Tala Madani, Navid Nuur, Yinka Shonibare en Jennifer Tee. Recent deed het museum belangrijke aankopen van werken van Nalini Malani. De tentoonstelling van Nicole Eisenman was een mooi voorbeeld van hoe diversiteit verder gaat dan alleen te kijken naar kunstenaars met een niet-westerse achtergrond. In 2024 willen we een stageplaats aanbieden voor een kunstgeschiedenisstudent om drie maanden onderzoek te doen naar diversiteit binnen de bestaande collectie van het museum: welke kunstenaars zien wij vanuit het perspectief van diversiteit over het hoofd en welke verhalen blijven verborgen?

Collectie Nederland

Tussen de Nederlandse musea vindt goede afstemming plaats over het verzamelbeleid en potentiële aankopen. Het Kunstmuseum kiest naar aanleiding van deze afstemming bijvoorbeeld niet voor video werken. Andere musea in Nederland richten zich al op videokunst, en bovendien stelt het daglicht in het museum daartoe grenzen. Als het om aankopen gaat, spreken collega-instellingen met elkaar om

dubbelingen te voorkomen. Tussen het Centraal Museum, Kröller-Müller Museum, Museum De Lakenhal, Stedelijk Museum Amsterdam en het Rijksmuseum vindt specifiek nauw overleg plaats op het gebied van De Stijl. Die samenwerking gaat verder dan het collectie- en aankoopbeleid, waarbij wij overleggen wanneer zich belangrijke kunstwerken op de veiling aandienen; ook op het gebied van programmering is overleg. Zo stemden de musea voor het Mondriaan & De Stijl-jaar in 2017 zowel inhoudelijk als agendatechnisch onderling de invulling af. Ook ondersteunen we elkaar veelvuldig met bruiklenen en onderschrijven wij de richtlijnen van *Slimmer Lenen*.

Schenken en langdurige bruiklenen

Schenken en langdurige bruiklenen zijn cruciaal gebleken voor onze collectie. Deze faciliteren wij door goede relaties te onderhouden met particuliere verzamelaars. Zo kunnen grote groepen werken die door particulieren met een uitgesproken visie bijeen zijn gebracht een impuls geven aan de collectie. Kunstmuseum Den Haag kent vele langdurige bruiklenen, waaronder werken van Anton Henning en Rob Birza. Een ander goed voorbeeld is de bijzondere langdurige samenwerking die we in 2015 zijn aangegaan met de studio van Louise Bourgeois. De twee monumentale stukken *Spider Couple* (2003) en het nooit eerder vertoonde *Clouds and Caverns* (1982-1989) zijn daardoor ook de komende periode in Den Haag te zien. Kunstmuseum Den Haag is naast Tate Modern, Louisiana Museum of Modern Art en DIA Art Foundation een van de slechts vier samenwerkingspartners met deze stichting. Bijzonder is ook het langdurige bruikleen van 's werelds grootste particuliere collectie Delfts aardewerk: de Lavino Collectie, waarmee we een onwaarschijnlijke versterking van onze bestaande collectie Delfts blauw hebben weten te realiseren.

3.2 Ontzameling

Hoewel het een uiterst complexe zaak is: ook ontzameling is noodzakelijk om de collectie vitaal te houden. Kunstmuseum Den Haag neemt ontzameling serieus en gaat daarin niet over één nacht ijs. Het is een zorgvuldig gereguleerd proces dat in overleg met de eigenaar van de collectie (gemeente Den Haag) en in overeenstemming met de LAMO-richtlijnen wordt uitgevoerd. Ten tijde van het schrijven van het vorige collectieplan was er al enkele jaren relatief weinig tot niet ontzamd. Daarin hebben we sindsdien stappen gemaakt. Zo is er inmiddels een duidelijk ontzamelbeleid, inclusief ontzamelcriteria en -gebieden, en zijn de eerste selecties voor ontzameling gemaakt. Onderstaande criteria zijn leidend in het aanwijzen van ontzamelgebieden en het selecteren van objecten:

Ontzamelcriteria

Het museum hanteert drie criteria voor ontzameling:

- › kwaliteit;
- › aansluiting of aanvulling bij bestaande deelcollecties;
- › herkomst.

In sommige gevallen geldt bovendien het aanvullend criterium van

- › 'formaat' en of
- › conditie van de werken.

Kwaliteit

Onze collectie is van hoge kwaliteit. Maar wat kwaliteit is, is subjectief en qua invulling onderhevig aan de tand des tijds. De kwaliteit van objecten is dan ook terugkerend onderwerp van discussie tijdens speciale sessies van het team Collecties. Zowel collectiemedewerkers als conservatoren doen uitgebreid onderzoek naar de historische achtergronden van een werk en de context waarin een werk functioneert of heeft gefunctioneerd – beide belangrijke indicatoren voor de invulling van een kwaliteitscriterium. Hierover gaan zij uitgebreid met elkaar in discussie. Zo ontstaan ontzamelgebieden en selecties van te ontzamelen werken die in overleg met de gemeente worden vastgesteld.

Aansluiting of aanvulling bij bestaande deelcollecties

Een werk kan van hoge kwaliteit zijn, maar geen duidelijke plek innemen binnen een deelcollectie. Toch kan het zijn dat een dergelijk werk als vreemde eend een verbindende rol speelt in het verhaal van andere collectiestukken. Als dat echter niet het geval is, komt het werk mogelijk in een ander museum beter tot zijn recht. Daarmee komt een werk potentieel in aanmerking voor ontzameling.

Herkomst

In de lange geschiedenis van het museum zijn veel werken geschonken onder bepaalde voorwaarden. De schenker kan bijvoorbeeld gesteld hebben dat het stuk het museum nooit mag verlaten. Bij elk werk moet dus altijd onderzocht worden of dit wel afgestoten kan worden. Het afstoten is dan ook een intensief onderzoeks- en expertiseproces, dat met nauwkeurigheid uitgevoerd moet worden.

Formaat

Een vijftal werken is helaas ongeschikt om te tonen in het museum. Deze werken zijn aangekocht voor presentatie in de Schamhartvleugel (het huidige KM21 en Fotomuseum Den Haag), maar zijn te groot voor de doorgangen en zalen van het Berlagegebouw. KM21 presenteert hedendaags, en dus passen deze werken daar niet. In dit geval kan het formaat een argument zijn om een betere bestemming voor een werk te vinden, hoewel het inhoudelijk goed aansluit bij het profiel van de collectie.

Voortgang ontzaming

In 2005 is de selectie beeldende kunst van voor 1800 als eerste ontzamd. Begin 2024 starten we met een nieuwe fase in het ontzamelproject, waarbij een selectie negentiende-eeuwse beeldende kunst en een selectie twintigste-eeuwse schilderkunst is onderzocht op de mogelijkheid tot ontzaming. Ambitie is dat we elke twee jaar minstens één ontzamelgebied onderzoeken en mogelijk ontzamen. In de komende jaren zal dit gaan om de volgende ontzamelgebieden/selecties:

- › doublures uit de collectie mode en kostuum;
- › doublures en verweesde stukken uit de collectie toegepaste kunst;
- › selecties beeldende kunst verzameld ter ondersteuning van presentatie van de muziekinstrumentencollectie, zoals componistenportretten en -bustes;
- › collectiestukken waarvan het formaat te groot is.

Voor het verwervingsbeleid is het museum afhankelijk van de steun van particuliere fondsen, de gemeente en de staat. Het zijn budgetten die specifiek geormerkt zijn voor aankopen. Maar evenzo belangrijk zijn de donaties en legaten van particulieren die sinds de oprichting van het museum de ruggengraat vormen van de collectieopbouw.

▲ Senior onderzoeker van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed Ineke Joosten, kleuranalist Art Proaño, Judith van der Brugge-Mulder en textielrestaurator van het Kunstmuseum Den Haag César Rodríguez Salinas. Foto door Gerrit Schreurs

Hoofdstuk 4

Beheer en Behoud

Organisatie

In 2019 is een nieuwe afdelingsstructuur ontwikkeld waarin twee coördinatoren zijn aangesteld die de zorg dragen voor enerzijds de fysieke en anderzijds de digitale beheerskant.

Onder het fysiek beheer valt de preventieve en actieve conservering van de collectie, waar een groot deel van de medewerkers van de afdeling Collecties aan bijdraagt.

Naast de reguliere werkzaamheden zoals Integrated Pest Management, standplaatsregistratie en het schoon en veilig houden van de collectie, is het team ambitieus om achterstanden in registratievraagstukken, depot- en collectiebeheer in de komende jaren aan te pakken.

Het integreren van de slimme strategie werkt sinds 2019 als standaardprocedure door binnen de afdeling. Zo is er een behoorlijke inhaalslag gemaakt op het gebied van objectfotografie, met name op de afdelingen Mode en Toegepaste kunst. Aanwinsten van grote aantallen worden projectmatig geregistreerd met een projectplan, projectteam en projectcoördinator. Dit projectmatig werken wordt steeds meer de standaard, zodat werkzaamheden overzichtelijk blijven en er efficiënt gewerkt wordt.

Preventieve en actieve conservering

Een groot deel van de collectie bevindt zich in een depot. Momenteel bevinden de depots zich verdeeld over drie verschillende locaties: de kelders van het Berlagegebouw, de kelder van het Museon en een compartiment bij firma HIZKIA te Den Haag. Alle drie de locaties brengen eigen uitdagingen met zich mee.

De kelders in het Berlagegebouw beginnen hun gebreken steeds vaker te vertonen. Het klimaatstelsel is aan vervanging toe en we hebben geregeld te maken met storingen. Het klimaatstelsel filtert de buitenlucht, die daarna wordt geconditioneerd. Vervolgens wordt de lucht via inblaasbuizen naar de depots in de kelder en de tentoonstellingszalen op de begane grond gevoerd. Er zijn twee LBK's in de kelder die doorgevoerd zijn naar de depots en de begane grond. In de kappen bevinden zich twee LBK's die doorgevoerd zijn naar de eerste verdieping en de restauratieateliers. De LBK's kunnen per zone worden ingeregeld. Als uitgangspunt voor het klimaat wordt in zowel de museumgebouwen als in de depots voor 48-52% RV aangehouden met een afwijking van maximaal 3% en voor de T 19-21°C. De oplopende buitentemperaturen en hevige regenbuien zijn een uitdaging voor zowel het klimaatstelsel als het gebouw. In de depots resulteert dat in hoge luchtvochtigheid en temperatuurschommelingen. De depots hebben niet alleen een onstabiel klimaat, ze bieden ook te weinig ruimte. Met onze groeiende collectie ligt de aandacht voor de komende periode dan ook op het efficiënt inrichten van de depots en het kritisch bekijken en waarderen van onze collectie zodat er in 2024 een nieuw ontzameltraject gestart kan worden.

In de kelder van het naastgelegen Museon beheren wij onze schilderijen en ingelijste foto/tekeningencollectie, de modecollectie en een deel van de toegepaste kunst. Het klimaat van het Museon is stabiel, waardoor wij onze kwetsbare deelcollecties hier goed kunnen beheren. In 2021-2022 is er een grote investering gedaan om de opslag voor de foto/tekeningencollectie en schilderijen te viervoudigen door trekrekken te plaatsen. De ingelijste foto's en prenten zijn nu ondergebracht in een depot waar een aparte lichtschakelaar is ingebouwd, waardoor er aanzienlijk minder kans op lichtschade zal zijn. Door het verbeteren van de werkplekken en opslagmogelijkheden stuiten we de afgelopen periode vaker op onduidelijkheid over beheerdersverantwoordelijkheden van onze eigen organisatie, de organisatie van het Museon en de gemeente. In de komende periode zullen afspraken en procedures worden vastgelegd.

Het compartiment bij firma HIZKIA is in 2017 uitgebreid in het aantal m², zodat er meer uitwijkmogelijkheden zijn voor grote installaties of objecten die veiliger in een kist opgeslagen zijn. De opslag bij HIZKIA is kostbaar vergeleken bij onze eigen kelder en het Quist-depot (de depotruimte onder het Museon), maar het voordeel is dat het depotbeheer en klimaatbeheer geheel verzorgd worden door HIZKIA. Het depot wordt veel gebruikt als opslag voor tentoonstellingsmateriaal en tijdelijke opslag van externe bruiklenen. Het beheer van het depot lag meer bij de afdeling Tentoonstelling en Collectie Services (TCS) dan bij Beheer en Behoud. Sinds 2021 heeft de afdeling Collecties hier weer grip op en zijn we begonnen met een grote opruimactie. Tentoonstellingsmaterialen kunnen hier nu enkel met een concreet doel opgeslagen worden, anders worden ze bewaard bij verhuisbedrijf Van Ede International Moving. Zo krijgt kunst weer voorrang.

Door het efficiënter inrichten van de stellingen is er veel ruimte gewonnen, waardoor gangpaden weer vrij zijn. Dit werkt sneller en veiliger voor de medewerkers, en het vermindert het risico op schade aan de objecten.

Om de kans op informatieverlies of dissociatie te verkleinen zijn er standplaatsen in het depot aangebracht en worden er nieuwe uniforme labels gemaakt in samenwerking met de afdeling Foto en Vorm.

Het opruimen en schoonhouden van de depots, *pest management*, het verbeteren van de opslag en het registreren van de collectie blijft continu een aandachtspunt van het team Beheer en Behoud en de collectiemedewerkers. We zullen dan ook blijven investeren in de preventieve conservering van de collectie, het implementeren van procedures en het verdiepen en uitbreiden van kennis van het Beheer en Behoud-team.

Het team houdt zich voornamelijk bezig met preventieve conservering, maar voert ook kleine conserveringsbehandelingen uit zoals conditieopname, reiniging van objecten en inlijsten van schilderijen.

Restauratie

Kunstmuseum Den Haag heeft vier eigen restauratoren in dienst, waarvan twee schilderijenrestauratoren, een papierrestaurator en een textielrestaurator. Hun werkzaamheden bestaan ook uit het geven van adviezen, opstellen van documentatie en conditierapportages en onderzoek. Om ook expertise voor de andere deelcollecties (meubels, keramiek en glas etc.) in te huren is er een vast bedrag in het jaarbudget gereserveerd. Voor deze collectieonderdelen werkt het museum met een vaste groep zzp'ers. In totaal zijn er vijf restauratieateliers: schilderijenrestauratie, papierrestauratie, textielrestauratie, meubelrestauratie en een klein atelier dat voor verschillende freelance opdrachten wordt gebruikt.

De snelle ontwikkelingen binnen het restauratievak volgen we op de voet door te investeren in het netwerk dat is opgebouwd door onze restauratoren. Samenwerkingen, deelnemen en bijdragen aan onderzoek en het organiseren van informatie-netwerkdagen hebben hoge prioriteit de komende periode. Nieuwe kennis vanuit het veld draagt bij aan het vergroten van de kennis van onze eigen verzameling.

Risicomanagement en veiligheidszorg

Bij de herziening van ons bedrijfsnoodplan in 2022 is risicomanagement meer naar de voorgrond getreden. Organisatiebreed is er meer aandacht voor het identificeren en beoordelen van risico's en ook is het meerjarenonderhoudsplan in samenspraak met de gemeente Den Haag in 2022 geactualiseerd.

Op het gebied van collectie en depotbeheer is er (nog) geen risico-inventarisatie uitgevoerd, waardoor risico's niet gestructureerd in kaart worden gebracht.

Zoals eerder genoemd is een groot risico voor het beheer van de collectie het huidige klimaatsysteem, dat in deze staat onbetrouwbaar is. Met het oog op het verbeteren en verduurzamen van het klimaatsysteem wordt er onderzocht of een renovatie in de komende jaren haalbaar is. In samenwerking met de afdeling Gebouw en Installaties worden ook andere bekende risico's, veelal bouwkundig van aard, in kaart gebracht en meegenomen in deze renovatieplannen. Vanuit collectiebeheer wordt er in 2024 een programma van eisen opgesteld m.b.t. deze renovatieplannen. Hierbij wordt ook onderzocht of een nieuw extern depot wenselijk, noodzakelijk en of haalbaar kan zijn. De inventarisatie wordt begeleid door Braaksma & Roos Architectenbureau.

Goede communicatie tussen de beide afdelingen is een aandachtspunt en draagt bij aan het doorzicht kunnen definiëren van noodzakelijke vervolgstappen. Een voorbeeld:

om risico's beter in kaart te kunnen brengen en kennis over te dragen is de medewerker klimaat en installatie gestart met het maken van plattegronden van alle tentoonstellingszalen, met daarin de diverse bijzonderheden m.b.t. de klimaatinstallatie ingetekend (waaronder de inblaas- en afzuigopeningen en de sensoren). De wens is er om dit ook voor de depotruimtes te maken.

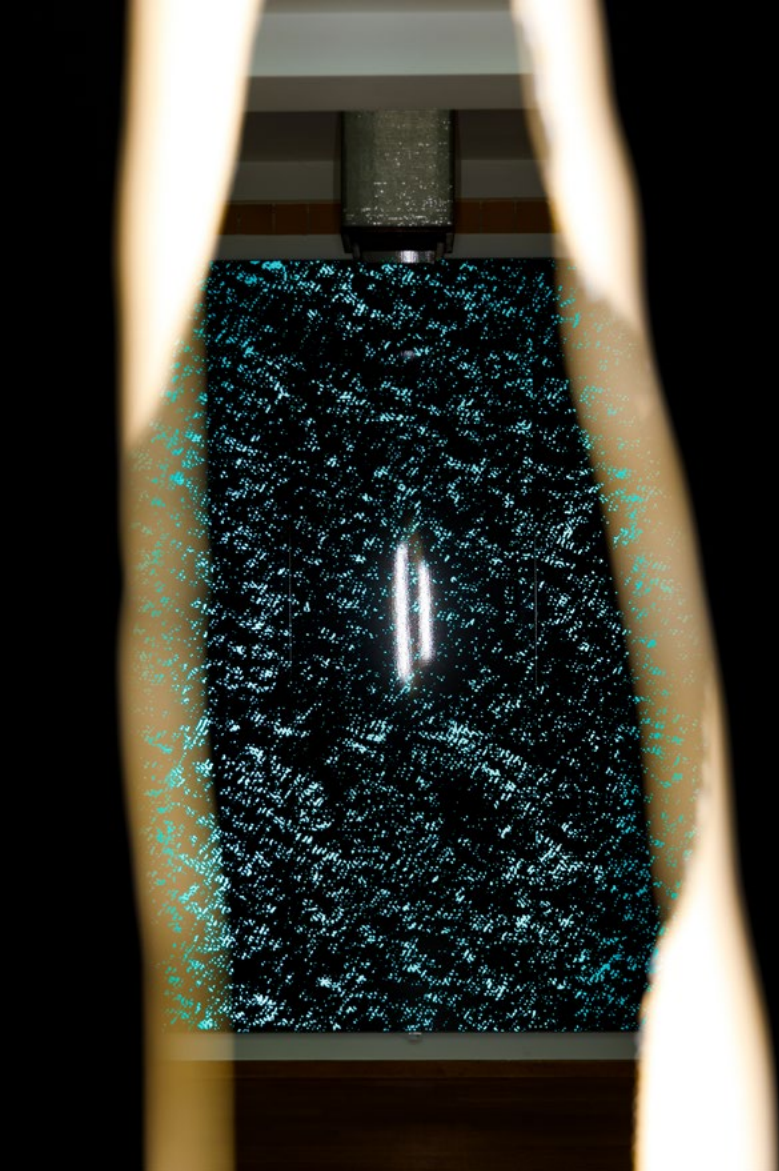
Omdat de collectie vanzelfsprekend niet kan wachten tot een renovatie is het verbeteren van opslag (door het efficiënter en dus ruimtelijker plaatsen van objecten), monitoren van condities en probleemgebieden en het uitbreiden van kennis over klimaat binnen het team Beheer en Behoud een groot en blijvend aandachtspunt.

Veiligheidszorg

In 2022 is het Collectie Hulpverleningsplan (CHV-plan) herzien en opgenomen in het herziene bedrijfsnoodplan. Waar het CHV-plan eerst één pagina besloeg is het nu een praktisch document waarin taken, organisatiestructuur en protocollen zijn opgenomen. Ook is het CHV-team uitgebreid van 3 naar ongeveer 20 medewerkers.

In het najaar van 2023 vond de eerste praktijktraining voor het CHV-team plaats, en dit zal jaarlijks aandacht krijgen. Hierdoor blijft de kennis up-to-date en zijn de medewerkers in het CHV-team alerter op calamiteiten.

► Navid Nuur (geb. 1976), *96 – 95 – 145 (from the Eyecodex of the Monochrome)*, 1980-2020, 250 x 390 x 2,5 cm, reflecterend vlak, groene emulsie, zwarte emulsie, PU-primer, aluminium, licht Kunstmuseum Den Haag, aankoop 2020 met steun van het Mondriaan Fonds
► Karim Adduchli (geb. 1988), *Tassel dress* uit de collectie Maktub, 2019, aankoop 2021 met steun van de Joke Veeze Foundation

Hoofdstuk 5

Collectieregistratie en -documentatie

Collectieregistratie

De registratie vormt een belangrijk onderdeel van het *Plan Collecties*. In dit plan wordt gewerkt middels de slimme strategie. Doelstelling is een complete registratie van alle objecten die 'bewegen'. Zodra een werk van depot naar elders wordt gebracht, volgt een controle ter aanvulling van de juiste bijbehorende gegevens. Zo wordt er continu gewerkt aan het beschrijven, aanvullen en redigeren van de objectgegevens in het registratiesysteem. Belangrijk onderdeel van de registratie is het toevoegen van een objectfoto ter identificatie van het werk, en/of als beeldrager voor publicaties en online presentaties.

In ons registratiebeleid omtrent nieuwe aanwinsten leidt deze slimme strategie ertoe dat al deze objecten aan het eind van het jaar volledig geregistreerd staan in het collectieregistratiesysteem. Hierdoor ontstaan er geen nieuwe registratieachterstanden en is er ruimte en tijd om andere collectieonderdelen aandacht te geven door deze te laten 'bewegen'.

Ons *Jaarverslag Collecties* bevat een overzicht van alle nieuwe aanwinsten, alsmede van de afgeronde (registratie)projecten. Dit verslag wordt sinds 2019 samengesteld en fungeert als informatiebron voor de diverse afdelingen. In dit interne document staat een weergave van de cijfers en projecten waar de afdeling aan heeft gewerkt. In het jaarverslag wordt de Collectie To-dolijst bijgesloten. Deze lijst is samengesteld vanuit de afdeling en levert input voor het volgende *Jaarplan Collecties*. Tezamen geven deze documenten richting aan het registratiebeleid.

Naast de basisprocessen, het *Plan Collecties* en de slimme strategie is het museum ook diverse herregistratieprojecten gestart dankzij de financiële steun van de gemeente Den Haag. Dankzij het Collectiefonds heeft de afdeling Mode & Kostuum met hulp van tijdelijke projectmedewerkers een grote inhaalslag weten te verwezenlijken op het gebied van de standplaatsregistratie van de collectie mode, de modeprenten en het modearchief. Uit eigen budget is een externe fotograaf ingehuurd om de modecollectie van beeldregistratie te voorzien. In het jaar 2024 kan het museum een voorlopig laatste keer aanspraak maken op het speciale Collectiefonds van de gemeente, dat is opgesteld voor de periode tot en met 2024.

Registratiesysteem

Het museum beheert ruim 170.000 objecten, die eigendom zijn van de gemeente Den Haag. Deze worden sinds de verbouwing van 1998 geregistreerd in het collectieregistratiesysteem Adlib. Het systeem is een standaardprogramma, dat dankzij divers maatwerk voldeed aan onze specifieke wensen en behoeften. Inmiddels is dit systeem echter verouderd, en vanaf eind 2024 wordt de software vanuit de leverancier niet meer ondersteund. Om die reden heeft het museum, na gedegen onderzoek, gekozen om in 2024 over te gaan op de nieuwste versie: Axiell Collections. Kwaliteit, continuïteit en toekomstmogelijkheden zijn hierbij de beslissende factoren. Een belangrijk vervolgproject is de inmiddels verouderde standplaatsregistratie. Het systeem geeft veel storingen. Dit deelproject zal na de overgang naar Axiell Collections als eerste worden opgelost.

Axiell Collections is een systeem dat jarenlang is ontwikkeld vanuit Adlib, zodat veel huidig maatwerk gestandaardiseerd is binnen de nieuwste versie. Om die reden heeft het Kunstmuseum ervoor gekozen om zoveel mogelijk het standaardprogramma te gebruiken, zonder ingewikkeld maatwerk. De conversie met migratie van data wordt begeleid door een projectleider en deelprojectleiders die in nauw contact staan met de softwareleverancier. Stap voor stap zullen zij het project voortzetten, met inzet vanuit het team collecties, en de migratie succesvol voltooien.

Onze prognose is dat eind 2024 het museum is overgestapt naar Axiell Collections.

Beeldregistratie

Registratie is van belang voor het vergroten van de zichtbaarheid door digitale ontsluiting.

In Adlib Objecten zijn er nu 131.858 geregistreerde objecten voorzien van een afbeelding. Niet alle afbeeldingen zijn geschikt voor een (online) publicatie; sommige zijn slechts ter identificatie van het object. De nadruk is steeds sterker te komen liggen op de online presentatie van de collectie.

In 2022 zijn er 13.234 objecten professioneel gefotografeerd en zijn 16.071 objecten voorzien van een afbeelding. Dankzij inzet van extra medewerkers, stagiairs en externe fotografen is dit aantal fors gestegen ten opzichte van voorgaande jaren. Met diverse fotografieprojecten zijn grote stappen gezet in de beeldregistratie bij de afdelingen Mode & Kostuum, Moderne Kunst, Oude Toegepaste Kunst en Moderne Toegepaste Kunst.

Digitalisering

Er is veel geïnvesteerd om een breed overzicht van de collectie online te tonen. De website wordt continu aangevuld met objecten om de zichtbaarheid van de collectie te vergroten. Ook bij deze digitale ontsluiting hanteren wij de slimme strategie. Dit houdt in dat alle objecten die in beweging zijn gedigitaliseerd worden, om ze zo online te kunnen publiceren.

Op de website is de collectie onderverdeeld in 2 categorieën. De 187 topstukken worden apart uitgelicht en voorzien van een afbeelding en beschrijvende tekst. De hoogtepunten zijn onderverdeeld in vier hoofdcategorieën: Beeldende kunst, Toegepaste kunst, Mode en Modeprenten. Elke categorie heeft subcategorieën en gezamenlijk wordt de collectie in 54 deelcollecties vanuit de diverse disciplines getoond. Zo toont de deelcollectie Mondriaan alle werken van Piet Mondriaan uit onze collectie. Andere digitaal ontsloten deelcollecties zijn o.a. Haagse School, Symbolisme, Expressionisme, VOC-zilver, Delfts aardewerk, Rozenburg-porselein, Muziekinstrumenten, Chinees glas, Nederlandse modeontwerpers, Buitenlandse modeontwerpers en Modeprenten van 1500-1899.

In het vorige collectieplan werden 8.100 objecten getoond op de webpagina Collectie Online. Dit aantal staat nu op 23.713 objecten.

De coronapandemie heeft hier sterk aan bijgedragen, doordat het museum langdurig gesloten was voor bezoek. Om de bezoekers toch te blijven binden is er in deze tijd een aanzienlijk aantal objecten digitaal ontsloten. Qua doelgroepen onderscheidt het museum het algemene publiek – dat met name geïnteresseerd is in de kerncollectie en de topstukken – van de experts, een doelgroep die doorgaans een veel groter deel van de collectie raadpleegt. Ook in de beleidsperiode 2025-2028 zullen wij ons blijven inzetten voor de verdere digitalisering van de verzameling. De aanpak daarbij is pragmatisch: volgens de slimme strategie en op deelgroepen, om zo de meest gebruikte onderdelen van de verzameling als eerste digitaal te ontsluiten. Daarnaast doet het museum mee aan online presentatieplatforms als Modemuze.nl, Europeanafashion.com, Delftsaardewerk.nl, Mondriaan.nl en Van Gogh Worldwide.

De ambitie blijft om alle 'bewegende' objecten te ontsluiten en online te tonen, om zo de zichtbaarheid van de collectie te vergroten.

Collectiedocumentatie

De afdeling Documentatie & Informatie, die valt onder de afdeling Collecties, beheert de bibliotheek van het museum en heeft een belangrijke archieffunctie. De bibliotheek maakt geen deel uit van de collectie, maar wordt gezien als een werkbibliotheek. Om die reden valt het niet onder de beheerovereenkomst van de gemeente Den Haag.

De bibliotheek registreert de stukken in de bibliotheekmodule van Adlib, namelijk Adlib Documenten. De oudere publicaties staan beschreven in kaartenbakken. De bibliotheek waarborgt o.a. de bibliotheekcollecties die niet tot de collectie van het museum behoren. Deze vallen onder het beheer van de afdeling Documentatie & Informatie. De bibliotheekcollecties die wel tot de collectie behoren, ca. 3.000 stuks, vallen onder het beheer van de afdeling Moderne Kunst binnen de afdeling Collecties. Deze staan dan ook geregistreerd in het collectieregistratiesysteem. De scheidslijn tussen de bibliotheekcollecties is dun.

De afdeling Documentatie & Informatie richt zich op het signaleren, selecteren, verzamelen, verwerven, toegankelijk maken en bewaren van allerlei informatiedragers over de collectie en tentoonstellingen van het Kunstmuseum Den Haag, Fotomuseum en KM21. Dit zijn dus niet alleen publicaties of artikelen, maar ook zaaloverzichten van tentoonstellingen, radio- en tv-opnamen en foto's van diverse evenementen en programmering binnen de musea.

De primaire doelgroep van de afdeling Documentatie & Informatie wordt gevormd door de organisatie zelf. Het gaat hier met name om de conservatoren, die van de bronnen gebruikmaken voor hun onderzoek voor tentoonstellingen en publicaties. De restauratoren raadplegen de afdeling voor hun onderzoek naar materiaalgebruik of oude restauratierapporten. Ook de afdeling MARCOM maakt gebruik van deze gegevens voor persberichten.

Op verzoek levert de afdeling informatie aan derden, zoals collega-musea, veilinghuizen, studenten, onderzoekers en particuliere geïnteresseerden. Jaarlijks worden er zo'n 1000 inhoudelijke informatievragen beantwoord. De afdeling ontvangt wekelijks onderzoekers, studenten en externe collega's, en voorziet hen van de juiste informatie(dragers).

De afdeling Documentatie & Informatie werkt het meest in Adlib Documenten en Adlib Kroniek, maar de overstap naar Axiell wordt gemaakt. Adlib Kroniek is op maat gemaakt voor het Kunstmuseum en registreert alle werkprocessen rondom de collectie. Hierin staan o.a. de tentoonstellingsdossiers, verwervingsdossiers en bruikleendossiers. Alle werkprocessen bevatten hun eigen documentatie, zoals verwervingsdocumenten en bruikleenaanvragen, en zijn direct gelinkt aan een gebeurtenis in het museum of een object in het collectieregistratiesysteem.

Een aantal museumbibliotheken in Nederland, waaronder de bibliotheek van Kunstmuseum Den Haag, hebben zich verenigd in het Overleg Kunst (Historische) Bibliotheken Nederland (OKBN). Vanuit dit initiatief is bijvoorbeeld gebleken dat de modetijdschriften van het Kunstmuseum beter bewaard kunnen worden in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. De tijdschriften blijven eigendom van het museum, maar de KB heeft deze gedigitaliseerd en opgeborgen, zoals bijvoorbeeld is gebeurd bij het tijdschrift *Gracieuse*. Doordat de tijdschriften digitaal zijn ontsloten, zijn ze nu voor een groot publiek raadpleegbaar.

Hoofdstuk 6

Toegankelijkheid van de collectie

Kunstmuseum Den Haag wil een van de meest toegankelijke en publieksvriendelijke kunstmusea van Nederland zijn. Onze belofte is dat we kunst 'dichtbij' brengen. Dicht bij ons publiek, dicht bij nieuwe publieksgroepen die het museum nog niet zo vanzelfsprekend weten te vinden en dicht bij onze verschillende stakeholders. Die belofte maken we dagelijks waar: door ruim 30 tentoonstellingen per jaar te organiseren en via speciale programma's en onze online collectieportal. Voor verschillende delen van de collectie passen we wisselende instrumenten voor ontsluiting toe.

Onderzoek en publicaties

Het Kunstmuseum doet continu onderzoek naar de collectie in relatie tot de tentoonstellingen. Het museum organiseert ruim 30 tentoonstellingen per jaar (inclusief KM21 en Fotomuseum Den Haag), waarin vrijwel altijd een deel van de collectie is opgenomen. Dit onderzoek wordt toegepast en publieksvriendelijk gepresenteerd in een tentoonstelling, catalogus en in enkele gevallen ook in een kinderboek. Bij Mondriaan neemt het Kunstmuseum de rol van internationaal expertisecentrum en initieert het belangrijke Mondriaan-tentoonstellingen in het buitenland. In 2016 culmineerde

- Max Beckmann (1884-1950), *Badende mit grüner Kabine und Schiffen mit roten Hosen*, 1934, 80 x 60 cm, olieverf op doek, Kunstmuseum Den Haag - aankoop 2021 met steun van de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Themafonds Moderne kunst, haar Op Dreef Fonds en haar Schorer Romeijn Grothe Fonds), Mondriaan Fonds, VriendenLoterij, Fonds Kunstmuseum en Mondriaan Business Club. Restauratie van de lijst is mogelijk gemaakt door het Kroese-Duijsters Fonds
- Stel Bloemenpiramiden, Delft, 1685-1690, toegeschreven aan plateelbakkerij Het Moriaanshooft, stel bloempiramiden tinglazuuraardewerk (faience), Kunstmuseum Den Haag - aankoop 2019 met steun van de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Nationaal Fonds Kunstbezit, haar Van Rijn Fonds en haar Van Rees-Klatte Foundation), het Mondriaan Fonds, het Fonds Kunstmuseum en de VriendenLoterij

het onderzoek van conservator Hans Janssen in een nieuwe biografie van Mondriaan, die in 2022 postuum ook internationaal werd uitgegeven, in samenwerking met Ridinghouse Publishers. Overige uitgebreide boekprojecten uit onderzoek waren o.a.: *Monet – Tuinen van verbeelding* (2019); *Breitner vs Israëls – Vrienden en rivalen* (2020); *Koninklijk Blauw – Het mooiste Delfts aardewerk van Willem en Mary* (2020); *Het gedroomde museum – Berlages meesterwerk* (2021) en *Hilma Af Klint – Mondriaan* (2023). Bijzonder daarbij is dat onze eigen conservatoren bij al die tentoonstellingen onderzoek doen en publiceren. Daardoor vergroot onze eigen kennis en kunnen wij deze op een publieksvriendelijke manier uitdragen.

Tentoonstellingen en collectiepresentaties

In de tentoonstellingen in het Kunstmuseum zijn altijd werken uit de eigen collectie opgenomen. Ons tentoonstellingsaanbod varieert van blockbusters tot gedegen collectiepresentaties. Het presenteren van de collectie in tentoonstellingen is een van de belangrijkste instrumenten om de collectie te ontsluiten.

KM21 en Fotomuseum Den Haag

Het Kunstmuseum heeft naast het gebouw van Berlage ook de locaties KM21 en Fotomuseum Den Haag. In KM21 programmeert het Kunstmuseum tentoonstellingen met werk van hedendaagse kunstenaars. Om meer aandacht te besteden aan de hedendaagse kunst heeft het museum in 2018 een nieuwe conservator eigentijdse kunst aangetrokken. Zij programmeert en organiseert tentoonstellingen in het KM21 en Kunstmuseum Den Haag. In het Fotomuseum Den Haag zijn met vaste regelmaat presentaties te zien die gebaseerd zijn op de eigen collectie fotografie, zoals de tentoonstelling *Kunstenaarsportretten* (2021) en *Collectie Ophof – over fotografie gesproken* (2023).

(Semi)permanente tentoonstellingen

Het Kunstmuseum heeft ervoor gekozen om drie belangrijke kerncollecties die internationaal veel publiek trekken semipermanent te presenteren. Zo weet het publiek in Nederland zich altijd gegarandeerd van een hoogwaardige dwarsdoorsnede uit de rijke collectie en lukt het in toenemende mate buitenlandse bezoekers te trekken.

Mondriaan & De Stijl

Sinds 2011 presenteert het Kunstmuseum in één vleugel permanent zijn collectie Mondriaan en De Stijl. Tussentijds wordt de presentatie op kleine punten aangepast, mede met het oog op bruiklenen. In Den Haag is echter altijd een substantiële hoeveelheid topstukken te zien. *Mondriaan & De Stijl* presenteert het werk van Mondriaan in de context van de belangrijke kunstenaarsgroep De Stijl. Deze presentatie is nog steeds de enige plek in Nederland waar De Stijl – opgenomen in de Canon van Nederland – permanent aandacht krijgt.

Ontdek het moderne

De semipermanente presentatie *Ontdek het moderne* toont hoogtepunten uit de collectie moderne beeldende kunst. De presentatie is – in lijn met de collectie – niet naar kunsthistorische periodes ingedeeld, maar op basis van visionaire, poëtische en menselijke kenmerken. De bezoeker ontdekt de persoonlijke kant van kunst aan de hand van werken van topkunstenaars als Claude Monet, Paula Modersohn-Becker, Gabriele Münter, Jacoba van Heemskerck, Pablo Picasso, Piet Mondriaan, Francis Bacon, Louise Bourgeois en Sarah Lucas. De presentatie toont lijnen van beïnvloeding tussen kunstenaars aan de hand van onderwerpen als stilstand en beweging, kind en wildeman, traditie en experiment en spel en utopie. Gedurende het jaar kunnen er enkele wisselingen plaatsvinden; uit inhoudelijke overweging of met het oog op een uitgaande bruikleen. In *Ontdek het moderne* presenteren wij ook regelmatig nieuwe aankopen, bijvoorbeeld het werk van Heringa/Van Kalsbeek, Iris Kensmil, Remy Jungerman, Michael Raedecker, Maaike Schoorel, Nalini Malani, Paul Thek, Lee Lozano, Sam Salehi Samiee, Paula Rego, Tala Madani en Lee Bontecou.

Het Wonder van Delfts Blauw

In het Stijkamergebied van het museum is de kwalitatief zeer hoogwaardige collectie Delfts aardewerk permanent gepresenteerd. In Nederland is dit de grootste permanente presentatie van Delfts aardewerk. Bijzonder zijn de eigentijdse vormgeving van de tentoonstelling en de aanvulling van de collectie met werk van ontwerpers als Jurgen Bey, Ineke Hans, Wieki Somers, Guido Geelen en Marcel Wanders, die door Delfts aardewerk zijn geïnspireerd. In 2018 heeft Olivier van Herpt een prachtige aanvulling

gemaakt die geïnspireerd is op een stuk uit de eigen verzameling. Ter promotie van dit project hebben we een korte film gemaakt die eerst op zaal en nu via de sociale media te zien is. Met steun van het Mondriaan Fonds en de Vereniging Rembrandt wist het museum een stel bloemenpiramides aan te kopen uit de periode ca. 1690. Dit topstuk staat permanent opgesteld in de Stijlkamers.

Wonderkamers

Sinds 2013 (en in 2018 en 2020 hernieuwd met een groot aantal verbeteringen) presenteert het Kunstmuseum een deel van zijn collectie permanent in een innovatieve, interactieve museumgame voor families, jongeren en kinderen. Vanuit de ambitie de collectie voor een zo breed en groot mogelijk publiek toegankelijk te maken, besloot het museum een hele vleugel in te richten waar een jongere doelgroep in contact komt met de rijke collectie. Met een tablet in de hand doorlopen deelnemers een aantal spectaculair vormgegeven kamers, waarin ze spelenderwijs kennismaken met de collectie. De objecten uit de collectie bevinden zich zowel in de kamers als het Wonderkamers-depot. Sinds de heropening in 2013 heeft het museum talrijke prijzen gewonnen, waaronder een International Design and Communication Award voor Best Scenography for a Permanent Exhibition, een Dutch Game Award, de internationale entertainment- en amusementsparkenprijs THEA Award, een 'Highly Commended' van Museums+Heritage Award en een MuseumNext Honorable Mention Innovation Award.

Wisselende tentoonstellingen

Het Kunstmuseum organiseert ruim 30 tentoonstellingen per jaar. Inhoudelijk hoge kwaliteit en aansluiting bij de collectie zijn daarbij altijd het vertrekpunt. Jaarlijks streeft het museum naar:

- › twee grote tentoonstellingen van klassiek moderneren;
- › een grote modetentoonstelling;
- › doorlopend tentoonstellingen hedendaagse kunst;
- › doorlopend presentaties toegepaste kunst en vormgeving;
- › doorlopend presentaties fotografie en werk op papier.

In omvang en publieksbereik variëren zij van grootschalige publiekstrekkingen tot kleine museale presentaties en gedegen collectiepresentaties.

Collectiemobiliteit: binnenland

Het Kunstmuseum maakt zich er hard voor delen van de collectie met grote regelmaat elders te presenteren. Het museum meent dat alleen dan de toegankelijkheid van de collectie optimaal is en zoveel mogelijk mensen van de Collectie Nederland kunnen genieten, ook internationaal. Het Kunstmuseum heeft daarom een zeer ruimhartig bruikleenbeleid en kent intensief bruikleenverkeer. Zo is een deel van de Mondriaancollectie vorig jaar te zien geweest in een grote tentoonstelling in Fondation Beyeler in Bazel en in K20 in Düsseldorf en dit jaar groots in Tate Modern in Londen. Internationaal reizen kan alleen als de veiligheid van de werken is gegarandeerd. Daarom werkt het museum met museale samenwerkingspartners van het hoogste niveau, waarvan de venues aan alle kwaliteitseisen voldoen. Bovendien ontwikkelde het museum in samenwerking met kunsttransporteur Van Kralingen de Turtle: een herbruikbare verpakking die aan de hoogste veiligheids- en kwaliteitseisen voldoet. Het museum gebruikt deze innovatieve kist voor alle kunsttransporten en investeerde in 2015 in een doorontwikkeling in Turtle 2. De kist wordt inmiddels door gerenommeerde musea wereldwijd gebruikt.

Het Kunstmuseum vindt het belangrijk dat het Nederlands erfgoed over de grenzen te zien is, maar zorgt er altijd voor dat een hoogwaardig deel van de collectie in Nederland blijft. Het betreft hier langdurige bruiklenen van delen van de collectie, zoals bijvoorbeeld aan het Rijksmuseum, het Mondriaanhuis in Amersfoort, Villa Mondriaan in Winterswijk, het Amsterdam Museum en het Fries Museum. En kortdurende bruiklenen in binnen- en buitenland. Met grote regelmaat lenen we meerdere kunstwerken uit aan o.a. Museum de Fundatie, Stedelijk Museum Alkmaar, Museum Kranenburg, Singer Laren, Dordrecht Museum, om er slechts enkele te noemen. Voor Nederlandse musea biedt het Kunstmuseum een uiterst gunstige bruikleenregeling en worden alleen 'out-of-pocket'-kosten in rekening gebracht, wat in de praktijk meestal neerkomt op de transportkosten. Bijzonder daarbij is dat kosten voor de verzekering niet worden doorberekend om zo de zichtbaarheid van de verzameling te vergroten en het bruikleenverkeer in Nederland te stimuleren. In 2022 werden in totaal aan maar liefst 62 verschillende tentoonstellingen 428 werken uitgeleend in binnen- en buitenland. Hiermee is het

museum een van de meest actieve bruikleenverstrekkers in Nederland en volgt het volledig de door de Museumvereniging opgestelde richtlijnen van *Slimmer Lenen* (mede opgesteld door het Kunstmuseum Den Haag).

Collectie online

Jaarlijks bezoeken gemiddeld meer mensen websites van musea dan de musea zelf. Dit ziet het museum als een kans. In het voorjaar van 2017 lanceerden we een nieuwe website, met veel aandacht voor de presentatie van de collectie. Het museum investeerde in een nieuwe presentatievorm die het algemene publiek, kunstliefhebbers en kunst- en museumprofessionals aanspreekt. Alle nieuwe aanwinsten worden online geplaatst en zijn direct voor het publiek zichtbaar. Voor het algemene publiek wordt gefocust op kerncollecties en topstukken; voor het expertpubliek is een veel groter deel van de collectie te raadplegen. Behalve de presentatie op de eigen website neemt het Kunstmuseum deel aan verschillende online presentatieplatformen: Modemuze.nl, Delftsaardewerk.nl, Mondriaan.nl e.a., en via Wikipedia en Europeana. Maandelijks worden er grote aantallen nieuw gedigitaliseerde werken toegevoegd aan onze Collectie Online.

▲ Objectfotografie van sculptuur *Splendor – Summer* van Heringa/Van Kalsbeek begeleidt door Ferry den Hollander, Suzanne Visser en David Rosenberg Polak. Foto door Alice de Groot